

Marie NDiaye

Şefa

Un roman culinar

Traducere din franceză de Tristana Ir

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Redactare: Domnica Drumea

Design copertă: Andrei Gamarț

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

Dtp:
Eugenia Ursu

Corectură:
Dușa Udrea-Boborel
Andreea-Lavinia Dădârlat

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NDIAYE, MARIE

Șefa : un roman culinar / Marie NDiaye ; trad. din franceză de Tristana Ir. -
București : Editura Trei, 2019
ISBN 978-606-40-0628-8

I. Ir, Tristana (trad.)

821.113.6

Titlul original: La cheffe, roman d'une cuisinière

Autor: Marie Ndiaye

Copyright © Éditions Gallimard, 2016

Copyright © Editura Trei, 2019
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-0628-8

O, da, bineînțeles, e o întrebare care i-a fost pusă adesea.

Aș spune chiar că, din clipa în care Șefa a devenit celebră, n-au încetat să-i tot pună întrebarea aceasta, de parcă ar fi deținut un secret pe care într-un târziu avea, din slăbiciune, lehamite, indiferență, să-l dezvăluie, sau din nepăsare, sau dintr-un brusc acces de generozitate care urma s-o împingă să-i pese de toți aceia pe care îi tenta meseria, dar și un fel de glorie, în orice caz, un indiscutabil renume.

Da, erau mulți pe care faptul îi fascina, la sfârșit, această impresionantă reputație pe care ea și-o făcuse fără s-o caute și poate că-și spuneau, poate că-și închi-puiau că deținea lămurirea misterului, ei vedeau în toate acestea un mister, ea nu era foarte deșteaptă.

Se înșelau de două ori.

Era teribil de deșteaptă și, de altfel, nici nu e nevoie să fii atât de inteligent cum era ea ca să răzbești în meserie.

Îi plăcea când oamenii se păcăleau în privința ei.

Ura să fie abordată, cercetată, riscând să fie dezvăluită.

Nu, nu, niciodată n-a avut vreun confident înainte de mine, prea îi era silă.

De foarte multe ori i-a fost pusă întrebarea care vă preocupă și pe voi și de fiecare dată ridica din umeri, zâmbea cu aerul acela pe care îi plăcea să-l aibă, un pic aiurit, ca de departe, nimeni nu prea știa dacă sincer sau prefăcut, și răspundea: Nu-i greu, e de-ajuns să fii organizat.

Și când ceilalți insistau, iar ea se mulțumea să spună: E de-ajuns să ai puțin gust, nu-i greu. Își întorcea atunci foarte ușor fruntea ei înaltă, îngustă, își strângea buzele subțiri de parcă ar fi vrut să dea de înțeles nu numai că n-avea să vorbească mai mult, dar că era gata să lupte ca să-i împiedice să-i descleșteze dinții cu forța.

Expresia chipului ei, ba chiar și a corpului ei, țeapăn, ermetic, distant, căpăta atunci o obtuzitate, ceva într-un mod absurd intransigent care descuraja orice nouă întrebare, nimeni nu-și reproșa că e inoportun, toți o credeau idioată.

Șefa era teribil de inteligentă.

Cât de mult îmi plăcea s-o văd bucurându-se că le părea o femeie săracă cu duhul!

Mi se părea că această malițioasă cunoaștere pe care o aveam amândoi a minții sale agere țesea între noi o legătură ce mi-era prețioasă și care nu-i displăcea, pe care n-o aveam într-un mod exclusiv, căci alții, în afara mea, cei care o știau de multă vreme, îi intuiau inteligența și perspicacitatea, bănuind totodată că era important pentru ea să le disimuleze pe acestea necunoscătorilor și indiscreților, dar eu eram cel mai tânăr, n-o cunoscusem

înainte, când încă nu se gândea să se ascundă, eram cel mai tânăr și cel care o iubea cel mai mult, un lucru de care sunt sigur.

Excesive i se păreau și laudele pe care ceilalți s-au apucat să i le aducă felului ei de-a găti.

Turnurile acestor elogii i se păreau ridicole și afectate, e o chestiune de stil.

Nicăieri nu aprecia și nici nu respecta emfaza, când cineva se dădea mare.

Înțelegea senzațiile, din moment ce, nu-i așa, se străduia să le provoace și pentru că manifestarea lor pe chipurile mesenilor o încânta, e un lucru pentru care își dădea totuși silința zi de zi, de atâția ani întruna, aproape fără odihnă.

Dar cuvintele pentru a descrie toate acestea i se păreau indecente.

Să i se spună: E foarte bun, nu cerea mai mult, să nu care cumva.

I se părea că, descriind în amănunt principiile și efectele voluptății pe care ceilalți o simțeau datorită jigoului său de miel înveșmântat în verde, de pildă, din moment ce este astăzi cel mai cunoscut fel al ei și emblema stilului său (lumea nu știe că la sfârșit nu mai voia să-l gătească, i se luase de el ca unei cântărețe obosite de aceeași veche bucată adorată pe care publicul îi cerea întruna s-o repete, îi era puțin silă de această pulpă ne-maipomenită, îi purta pică pentru că era mai cunoscută decât ea și pentru că lăsase într-o umbră nemeritată alte mâncăruri care îi cereau mai multă muncă și mai mult talent, de care era mult mai mândră), i se părea că, analizând diversele forme ale acestei plăceri, i se expunea în plină lumină o intimitate ultimă, cea a meseanului și a

Şefei, lucru de care se ruşina, ar fi vrut atunci să nu fi făcut nimic, să nu fi oferit nimic, să nu fi sacrificat nimic.

Nu spunea niciodată toate acestea, dar eu le ştiam prea bine.

Nu le-ar fi spus niciodată, ar fi însemnat iarăşi să se destăinuie.

Dar eu le ştiam bine, după tăcerea încăpăţânată şi rece în care se refugia când cineva o trăgea din bucătăria ei ca să se ducă să asculte un client dornic s-o măgulească, un client care, intrigat, jenat sau aţâţat de muţenia Şefei, nu se lăsa până nu căpăta o fantoşă de răspuns, iar atunci, ca să termine odată, ea dădea încet din cap de la dreapta la stânga, ca şi cum, prea modestă, suferea din pricina potopului de elogi, nu zicea nimic, îi era ruşine să se arate aşa, în propria-i nuditate şi cea a clientului care nu pricepea nimic.

Apoi era prost dispusă, de parcă i s-ar fi adus mai degrabă critici sau insulte decât laude.

Dacă asistam la scenă sau dacă, nici nu era nevoie de mai mult, aşa i se părea ei (adesea fără să aibă dreptate, căci încercam să mă eschivez atunci când Şefa se vedea nevoită să vină în sală), simţeam că-i era ciudă pe mine, demnitatea îi fusese rănită în faţa mea.

Eram totuşi acela, aş vrea să zic singurul, dar, oare, cum să fiu sigur de-aşa lucru, ale cărui veneraţie şi tandreţe faţă de Şefa nimic nu le-ar fi putut altera vreodată, nici măcar spectacolul unui scandal în sală când, aşa cum se întâmplase deja, ea înfruntase ca întotdeauna criticile unui client din cale-afară de nemulţumit cu tăcerea ei plină de mândrie şi pe care clientul n-o pricepuse, crezându-se dispreţuit, deşi nu era decât ignorat, din pudoare, la fel ca admiratorii ei.

Iată un fapt întru totul exact, felicitările n-o făceau să se simtă mai în largul ei decât atacurile.

Acestea din urmă cel puțin se prezentau fără exaltare, iar cuvintele nu pretindeau că pătrund în inima și sufletul Șefei.

Da, așa e, reproșurile nu se adresau decât mâncărilor, alegerilor pe care Șefa le făcuse în cutare combinație de ingrediente (astfel că, până să dobândească o glorie atât de mare, încât astăzi nimeni n-o mai poate pune la îndoială, chiar și pentru faimosul jigou înveșmântat în verde se găsiseră unii care să-i reproșeze învelișul de măcriș și spanac, ar fi preferat ori măcrișul, ori spanacul, ba chiar frunza de sfecă albă), în timp ce laudele vizau imediat panegiricul Șefei și, de acolo, taina presupuselor sale intenții, dorința de a-i cunoaște ființa în adevărul ei, aceea care, numai ea, putuse s-o facă să creeze acele sublime bucate.

Odată, Șefa mi-a spus despre toată comedia aceasta: Cât de tembeli sunt!

Afirma și că nu înțelege o treime din ce se scria despre felul ei de-a găti, dându-le apă la moară acelor care n-o credeau inteligentă, căroră li se părea înzestrată din întâmplare.

Da, li se părea că zeul de neînduplecat, exigentul zeu al gastronomiei pusese ochii, ca să se întrupeze, pe femeiușca aceasta dificilă și cam prostuță.

Așa cum v-am spus deja, îi convenea că o judecau nepricепându-se, le scăpa.

Nu era dintre aceia care, tot făcând pe idioții, chiar ajung idioți, căci uită că la început nu era decât un rol, nu, datorită personajului acestuia era mai dibace, mai șireată, poate imperceptibil cinică, nu știu.

Era feroce, era aspră, cu toate acestea mereu am fost de părere că tânăra dornică să placă, să-i farmece pe oamenii din lumea ei, deși se aține în spatele ușii prin care îi e de ajuns, ca să se bucure, să audă șoaptele de satisfacție ale mesenilor care savurează ceea ce ea a imaginat și pregătit, această fată singuratică, căutând prietenie și bunătate, rămăsese ascunsă în pieptul Șefei și uneori se întindea, dintr-odată modelând altfel chipul Șefei, domolindu-i vorbele, surprinzând-o pe ea însăși.

Mi-a arătat adesea o față îmbunătățită, avea încredere, nu profitam de situație.

Însă tot ambițioasă era, da. De ce nu?

Voia să fie cineva, dar după mintea ei, fără fițe, fără să fie nevoie să se vorbească despre toate acestea, cineva pe care oamenii nu-l uită chiar dacă, până la urmă, nu l-au întâlnit niciodată.

Voia să lase în memoria mesenilor o reminiscență uluită și de o asemenea natură, încât, de-ar fi încercat să-și amintească de unde putea să vină o imagine atât de îmbietoare, dar și tânjind de dorul unei fericiri de neregăsit, să nu aibă decât amintirea unei mâncări, ba chiar numai a numelui acestei mâncări sau a unui parfum, sau a trei culori simple și pure pe farfuria de un alb opalin.

De propriul ei nume Șefa prefera ca lumea să nu-și amintească, iar chipul ei nimeni să nu-l fi văzut niciodată, să nu se știe dacă era plinuță ori sfrijită, scundă ori înaltă, dacă trupul îi era frumos.

Așa ceva nu s-a putut. Nu-i stătea Șefei mintea și nici în fire să se străduiască să-și creeze propria legendă.

Nu s-a ascuns, deși nu-i plăcea să se arate.

A făcut când una, când alta, a pozat cu angajații, pentru un ziar local, în fața ușii restaurantului ei, iar

fotografia aceasta, cu nepricepere realizată de către cronicarul culinar, în care Șefa zâmbește cu toată fața la o glumă aruncată de secundul aflat în spatele ei, în care arată, în ciudata ei nonșalanță plină de satisfacție, mijind un pic ochii în soarele arzător din miez de zi, mai degrabă ca o mamă de curând decorată pentru eficiența ei fecunditate decât ca patroana inflexibilă, austeră, foarte discretă, enigmatică și uneori de nepătruns pe care o cunoșteam toți, această fotografie a Șefei este astăzi faimoasă și orice articol referitor la ea este acum ilustrat cu un prim-plan al acestui chip nostim și glumeț, de parcă aceasta ar fi fost adevărata față a Șefei.

Mai fals de-atât nici că se poate, vă asigur.

Pe de altă parte, cum nu avea nicio strategie, Șefa s-a ferit când a fost vorba să se lase fotografiată în sală, lângă clienți prestigioși, politicieni, actori, patroni de firme mari, oamenii i-au purtat pică, o găseau de o viclenie sau de o aroganță antipatice, nu era decât sălbatică, timidă, dar și obosită.

Sunt sigur că, dacă ar fi acceptat să le joace jocul, arătând un chip absent, fâstâcit, cu îndârjire închis asupra intimei sale complexități, aceste instantanee ar fi stat mărturie pentru un adevăr mult mai profund decât fotografia din *Sud-Ouest* în care ea pare așa de poznașă.

De altfel, fotografia aceasta nu-i plăcea, nu pentru că ar fi avut acolo o expresie în care nu se recunoștea, e mai degrabă un aspect care i-ar fi convenit din moment ce Șefa se străduia să inducă în eroare când era vorba despre ea însăși, ci pentru că se temea că imaginea aceea atât de deplasată ar fi putut să dea de înțeles că fotograful reușise să-i surprindă adevărata fire și să-i facă pe unii să spere că și ei aveau s-o descopere, ba chiar că aveau s-o

convingă pe Șefa că e astfel, că e mai ales femeia aceea zâmbitoare, liniștită, maternă și solară pe care ea însăși nu o cunoștea.

Nu-i păsa dacă lumea se păcălea în privința ființei sale, dacă o credea amabilă etc.

Refuza pur și simplu ca oamenii să i se adreseze bazându-se pe această reprezentare absurdă, nu voia niște interlocutori care să încerce să provoace apariția feței sale vesele și placide împingând-o spre niște limite unde nu fusese niciodată, care nu-i aparțineau.

Indiferent dacă portretul intimității sale era veridic sau înșelător, ea nu voia ca ceilalți să-l ia în seamă ori să aibă pretexte, ca fotografia aceea, ca să-i arate vreun interes, nici măcar să le treacă prin minte.

Așa era ea. În orice caz, așa cred eu că era.

Chiar și față de mine, Șefa a ascuns cea mai mare parte a trăsăturilor importante ale personalității sale.

Da, e un lucru de înțeles, căci eram angajatul ei, iar vârsta ne ținea departe unul de celălalt cel puțin la fel de mult ca poziția în societate, experiența de viață, chiar și, dacă vreți, sexul, deși nu mi s-a părut niciodată crucial, în înțelegerea pe care am încercat s-o am a sufletului Șefei, faptul că sunt bărbat nu l-am văzut nicicând ca pe un inconvenient.

Dimpotrivă? E posibil.

Fac încă și mai multe eforturi, nu consider vreodată ca fiind evident ceea ce mi se pare mie că simt, ghicesc, descifrez.

Da, dacă ar fi trebuit să vă vorbesc despre un alt bărbat, e posibil, e probabil că i-aș analiza comportamentul în funcție de al meu într-o situație comparabilă, ceea ce ar fi o mare greșală, nu-i așa, căci știu acum că

sunt diferit de cei mai mulți bărbați prin felul meu de-a încerca anumite sentimente, prin chiar natura acestor sentimente, în timp ce adâncurile inimii mele le-au pătruns întotdeauna pe cele ale Șefei, deși ea era o femeie, deși era de două ori mai în vârstă decât mine.

Iertați-mi această mică lăudăroșenie, dar cred că sunt înzestrat cu o minte destul de ageră.

E lucrul de care, la sfârșit, se temea Șefa, a încercat să mă alunge departe de ea, zadarnică strădanie.

Nimeni n-are nicio putere împotriva fidelității unei ființe îndrăgostite, pătimașe.

Dacă o accepta? Dacă nu i se împotriva? Da, bineînțeles, și ea mă iubea, în felul ei.

Zâmbiți fără amabilitate, mă întrebați: Care sunt amintirile din copilărie ale unei Șefe? și presupuneți că nu pricep la ce anume vă referiți, mă credeți un incult.

Aveți dreptate, n-am învățat mare lucru la școală.

Era de ajuns să intru în clasă ca să simt cum o anxietate fără motiv îmi strânge vezica și, ceea ce era mai supărător, îmi alungă din memorie ce vârstam înăuntru în ajun, acasă, în ceasuri întregi de strădanie, pline de neliniște și de îngrijorata dorință de a face bine, de a fi ireproșabil, și iată că, în câteva secunde, dispărea prețiosul rod al eforturilor mele de a învăța și de a reține, iată că doar mirosul clasei, sudoare, piele, praf, cretă, îmi transforma creierul într-un balon de heliu gata să-și ia zborul din căpățâna mea de îndată ce o mișcare din partea-mi avea să-i și dea voie s-o facă, iar eu știam mișcarea aceasta și zadarnic încercam s-o înfrânez — era aceea care îmi chircea făptura toată, mică și tremurătoare și care nu mai respira când profesorul căuta din priviri pe cine să asculte, arătam ca un vinovat, ca un puturos care

nu era în stare să-și asume fără să clipească lenea și lehamitea, deși îmi venea să urlu: Știu totul pe de rost, pot să răspund la toate întrebările! și că în același moment se înălța, trecea prin geamuri, se alătura pe cerul de toamnă tuturor celorlalte fugare de dinaintea lui balonul memoriei mele, al muncii mele, al inteligenței mele, nelăsând pe scaun decât carcasa adevăratei mele ființe, abătută și minusculă și imbecilă, lamentabilă.

De cele mai multe ori am fost singur.

Sunt încă și mai singur de când a plecat Șefa, chiar dacă în apartamentul meu din Lloret de Mar se perindă într-o săptămână mai multă lume decât a văzut garsoniera mea de la Mériadeck de-a lungul anilor, cu toate acestea, mă simt profund singur și la fel de profund mulțumit de situație.

Mi-am făcut ceea ce oamenii numesc rapid aici prieteni și, pentru acest soi aparte de prieteni cărora nici nu mi-ar trece prin minte să le încredințez ceva din sufletul meu, despre a căror viață de dinaintea bătrâneții pe care vin să și-o petreacă la Lloret de Mar nu știu nimic, sunt unul de-ai lor deși sunt mult mai tânăr decât ei, mă apreciază pentru că le semăn și îmi face plăcere să-i văd, să beau interminabile pănărele împreună cu ei pe terasa lor sau pe terasa mea, toate la fel, de deasupra piscinei cu lumini pe fundul apei, schimbătoare, fastuoase, îmi face plăcere, căci nu așteaptă nimic de la mine, doar să mai schimbăm și noi câte-o vorbă și nici unii, nici alții nu vrem să ne încărcăm memoria cu povești pe care ne-am putea simți obligați să ni le spunem dacă am fi în Franța, luxosul exil ne învâluie într-un mister foarte confortabil.

Citesc mult, cred chiar că sunt un om cu carte, cum se zicea cândva.

Nu mai gătesc, de altfel niciodată n-am gătit pentru mine.

Desigur, Șefa mi-a povestit din copilăria ei ce avea ea chef să știu, dar, oare, nu face toată lumea la fel?

Am cunoscut-o bine pe fiică-sa care, pe de altă parte, mi-a descris anumite locuri, mi-a lămurit rostul anumitor întâmplări și, deși femeia aceasta nu a pomenit despre trecutul Șefei și al ei decât ca să arate în ce hal fusese lezată mereu și pretutindeni, am adunat destule elemente concrete și asemănătoare la una și la cealaltă ca să fiu în stare să reconstruiesc în mod veridic epoca aceea, pe care nu am cunoscut-o, din viața Șefei.

În primul rând, vreau să afirm următoarele: copilăria Șefei nu a fost nefericită, spre deosebire de ceea ce-și permit să pretindă cei care nu se-ncred decât în cunoașterea faptelor și a datelor, lucrul acesta n-are nicio însemnătate, aproape niciuna.

Chiar să credeți că a suferit încă de la naștere?

Ce faceți cu felul în care, în ciuda faptelor și a datelor, a resimțit ea fenomenele care tinerilor de azi, crescuți în puful unei bune educații de niște părinți care au ținut ca aceștia să știe totul despre viață fără să încerce nimic din penibilul ei, li se par cu siguranță teribile, nedrepte, de neînțeles și dintr-un alt veac?

Nu vreau să spun că nu sunt așa, încă și mai rău.

E posibil să fie.

Dar, dacă Șefa a încercat față de aceste fapte care o privesc alte sentimente, n-ar însemna, oare, să-i arătăm o oarecare condescendență de nu ne-am strădui să le înțelegem noi înșine la nivelul exact la care ea s-a menținut mereu?

Ea este cea care a trăit toate lucrurile despre care vorbim noi.

Prin urmare, din moment ce Șefa a găsit de-a lungul întregii sale copilării neîndoielnic sărmăne, ba chiar mizerabile, nenumărate prilejuri de a se veseli și chiar de a se declara, mai apoi, fericită ca un animăluț plesnind de sănătate, într-un desăvârșit acord cu mediul său și nedorind în niciun chip să-l schimbe, trebuie s-o credem, fără doar și poate, și să n-o ofensăm presupunând că a poleit acești ani dintâi cu o bucurie pe care nu o conțineau defel.

Vă spuneți, mi-am spus-o și eu, înainte: e cu neputință ca cineva să-și aducă sincer aminte de sine însuși ca de un copil vesel și preafericit într-un asemenea context, eu însumi n-aș fi fost acest copil și mi-aș aminti vremurile acelea cu durere, durerea pe care inevitabil aș fi încercat-o atunci.

Deci o astfel de copilă nu poate exista, iar Șefa mințea sau se păcălea pe sine însăși, n-are importanță.

Nu, deloc. Sunt sigur că ea a fost mereu într-adevăr.

E de datoria noastră să ne străduim să o ajungem acolo, în acea fericire care a fost a ei la început, pe care ne este atât de greu să ne-o imaginăm.

Da, e aproape revoltător.

Și totuși, ce copilărie frumoasă am avut, spunea Șefa când vorbea despre Sainte-Bazille, unde își petrecuse primii paisprezece ani, unde părinții se băgau zilieri pe ici, pe colo pe la ferme, luând-o cu ei, punând-o să muncească de îndată ce erau cât de cât siguri că patroonii îi mai scăpau din ochi, încă de-atunci era interzis să angajezi copii.

Şi, ca şi ei, scotea sfecla sau culegea porumbul, gata fiind, la un semn al maică-sii în privinţa căruia se înţeleseseră, să azvârle ce avea în mână şi să mimeze un joc oarecare, dacă se apropia cineva care ar fi putut să-i denunţe.

Da, Şefa s-a născut după război, în '50 sau '51, niciodată n-am ştiut exact, în ciuda cercetărilor pe care le-am făcut.

M-am dus să văd căsuţa aceea din Sainte-Bazille unde Şefa spunea că petrecuse cele mai bune momente din viaţa ei, deşi nu se întorsese niciodată acolo, ba chiar a avut grijă să nu facă nici cel mai mic ocol ca s-o revadă, ca atunci când ne-am dus amândoi cu maşina de la Bordeaux la Grignols ca să cumpărăm nişte raţe grăsunе de la un crescător cu o faimă din ce în ce mai mare şi i-am propus Şefei să dăm o tură prin Sainte-Bazille.

A rămas tăcută atât de mult timp, încât i-am sugerat din nou acelaşi lucru, gândindu-mă că nu mă auzise, vorbeam, cred, cu înflăcărea reţinută, dar vibrantă, fericită şi plină de mândrie a aceluia care nu se îndoieşte de genialitatea ideii sale şi i-am aruncat o privire piezişă Şefei, foarte mulţumit de mine însumi, eram atât de nerăbdător să-i plac, să o copleşesc în toate, atât de dornic să-i ofer şi cea mai neînsemnată plăcere fie şi în ciuda aceleia resimţite de mine, vreau să zic plăcerea mea de moment care mi-era indiferentă, căci, la vremea aceea, fericirea nu-mi venea decât din aceea a Şefei.

Şi, deşi chipul ei arătase o neobişnuită seninătate din clipa în care ieşiserăm din Bordeaux pe naţională, am văzut că se înnegurase şi că, mai mult, două mici cute de mânie îi marcau de-o parte şi de alta gura.

Lumina limpede, argintie, remarcabilă a acestei dimineți de noiembrie înconjura cu atâta precizie capul Șefei, părul ei dat pe spate, unde îl prindea pe ceafă într-un coc implacabil, gâtul ei lung și drept, neted și compact ca o tânără tulpină de fag, încât am avut trecătoare impresie că nu Șefa era acolo, lângă mine, pe scaunul pasagerului, ci simpla ei aparență lipsită de relief, fără carne ori viață, dar adorabilă și hieratică, așa cum îmi apărea adesea în vis sau cum o vedeam, o simțeam alături de mine când, după serviciu, mă regăseam la mine în cameră, singur și, cu toate acestea niciodată, cu adevărat singur tocmai din acest motiv.

Un coc foarte strâns, da, aproape schingiuitor pentru bietul ei păr care, tot prins așa, i se subțiasse și-și pierduse strălucirea.

Niciodată nu se coafa altfel și e tot din cauza blestematei aceleia de poze din *Sud-Ouest* în fața căreia vă apucase mirarea, căci, de fapt, acolo i se vede ca un nor de păr șaten și moale ce pare nu atât să-i înconjoare ori să-i învăluie craniul, cât să-i plutească ușor de o parte și de alta, iar cum fotografia aceasta, așa cum vă explicam, a însoțit într-un mod nejustificat articolele consacrate Șefei, s-a fixat în mintea tuturor acelor care n-o întâlniseră niciodată, care nici nu sperau s-o întâlnească vreodată, faptul că ea-i îngăduia astfel părului ei să se desfășoare într-un nimb lejer la marginile tâmpelor și frunții sale, libertate pe care, de fapt, ea nu i-o dădea și pe care nu știu de ce, în acea zi faimoasă când a fost făcută poza mincinoasă, i-o acordase.

Nu, eu nu sunt în fotografie, pe-atunci încă nu lucram la Șefa.

Dar știi bine că își prindea mereu părul și nu numai din evidentele rațiuni de igienă în bucătărie, știi bine că ar fi preferat să nu aibă deloc păr și că, de s-ar fi putut concepe un asemenea lucru la vremea aceea, mai degrabă l-ar fi tuns zero decât să-l lipsească de viață și să-l frângă așa cum făcea strângându-l într-un elastic înnodat și reînnodat de mai multe ori.

I-ar fi plăcut să fie doar această față pe care o scotea în evidență în ochii mei lumina intensă și rece de noiembrie ce intra prin geamurile mașinii, i-ar fi plăcut ca arta să i se întrupeze, din moment ce așa trebuia, în cel mai sobru fel cu putință, cel mai strict și cel mai neutru: doar un chip.

Ah, nu, lucru la care am să mă întorc, nu-i era indiferent că este femeie. Am să vă vorbesc despre toate acestea mai târziu.

Dar faptul acesta n-avea nicio legătură cu chipul.

Nu avea acolo, în strălucirea aceea distantă, alburie, un chip feminin, și încă și mai puțin, dacă pot spune așa, un chip masculin.

Era o idee de chip, simbolul unui chip care, în imparțiala și justa lumină matinală, proclama: din moment ce felul meu de a găti trebuie reprezentat prin trăsături omenești, iată-le pe acelea care exprimă cel mai bine extrema simplitate, ba chiar austeritate, căci aceste trăsături nu sunt nici fermecătoare, nici plăcute, nici decorative, sunt dincolo de orice noțiune de frumusețe ori urâtenie.

Iată de ce, deși nu am știut niciodată motivul negreșit întâmplător, excepțional, pentru care cel care a fotografiat-o a putut să o vadă într-o bună zi cu părul desfăcut, da, e adevărat, etalat aproape cu mândrie, deși nu

am știut vreodată acest motiv, din moment ce nimeni n-a vrut să-mi dea vreo informație despre circumstanțele exacte ale ședinței foto, în plină amiază și în fața restaurantului care probabil că la ora aceea gema totuși de clienți, sunt sigur că Șefei i-a părut rău mai apoi că a arătat, pe lângă tot restul, aceste plete care într-un anumit fel nu-i aparțineau, pe care le suporta în mod tacit, care nu se potriveau defel cu acea esență de chip pe care ea voia să o prezinte lumii.

Am văzut atunci cu câtă iritare mi-a primit ea sugestia de a face un pelerinaj pe la Sainte-Bazille, acolo unde își petrecuse copilăria.

A murmurat, fără să-mi arunce nici cea mai neînsemnată privire care-ar fi putut să-i îndulcească vorbele: Vezi-ți de treburile tale.

Și, desigur, nu puteam nega că n-avea dreptate, dar cu toate acestea lovitura n-a fost mai puțin brutală pentru sensibilitatea mea, mereu surescitată de îndată ce era vorba despre Șefa.

Prostește, nu din vanitate, nu eram defel vanitos cu ea, ci pentru că, buimac, probabil mi s-a părut că insistența mea plină de bunăvoință ar împinge-o să măsoare violența răspunsului ei, ștergându-l parțial pe precedentul, am adăugat: Ai fost așa de fericită acolo, ar putea fi interesant să...

Dar taci odată, mai taci, nu știi despre ce vorbești! a exclamat ea înăbușit, stăpânindu-se cu greu, iar ceea ce am ghicit din eforturile ei de a nu lăsa să izbucnească într-un strigăt furios amplexarea exasperării sale m-a copleșit la fel de mult ca propriile-i cuvinte.

Am mormăit niște scuze spăsite, ea a ridicat din umeri, încordată, iritată, pierzându-și dintr-odată și

din vina mea veselie pe care i-o provocase plimbarea cu mașina.

Și-a recăpătat-o mai apoi, când ne-am întors la Bordeaux cu trei lădițe de rațe frumoase și grăسune, pe care avea să-i vină ideea să le lăcuiească cu o peltea de smochine albe înainte de a le coace, ore întregi, la foc molcom în cuptor, într-un vas cu capac de pâine.

Dar n-am uitat niciodată cum m-a repezit în dimineața aceea.

Atunci când, mult mai târziu, m-am dus la Sainte-Bazille din proprie inițiativă, fără să spun o vorbă nimănui, și când, interesându-mă în stânga și-n dreapta prin sat, am dat într-un sfârșit de casa în care crescuse, m-am întrebat dacă nu cumva se temuse să revadă ceea ce eu, acum, descopeream în tot patetismul său: nu atât o casă, cât o magherniță construită cu stângăcie chiar la marginea drumului, pe o bucățică de pământ înconjurată de un gard de sârmă ghimpată pe jumătate prăbușit și, desigur, după toate aparențele, nimeni nu mai locuia acolo de mult timp, iar geamurile fuseseră sparte, poate de aceia care acoperiseră cu sloganuri și graffiti izolația pereților, dar n-avea cum să nu-ți sară în ochi, chiar și după atâția ani de zile, că un asemenea adăpost pentru o familie de opt persoane (da, Șefa avea cinci frați și surori) încadra familia cu pricina printre cele mai sărmene din sat, ba chiar o arăta ca fiind cea mai săracă dintre toate, cu atât mai mult cu cât, așa cum aflasem din întâmplare de la Șefa, părinții ei nu fuseseră decât chiriași pe acest teren minuscul, un pământ sterp pe care nu creștea niciodată mare lucru, deși mama ei se chinuise să facă o grădină de legume.

Să-i fi fost oare jenă, să-i fi fost oare rușine Șefeii să-mi arate casa aceea?